1998 nr. 58 10. júní
[Lög um þjóðlendur][1)]

[1)] *L. 87/2024, 14. gr.*

Tóku gildi 1. júlí 1998. *Breytt með:* L. 65/2000 (tóku gildi 26. maí 2000). L. 7/2005 (tóku gildi 24. febr. 2005). L. 19/2006 (tóku gildi 1. júní 2006). L. 167/2007 (tóku gildi 1. jan. 2008). L. 70/2009 (tóku gildi 30. júní 2009 nema 1.–3. gr., 12.–26. gr. og brbákv. V og VI sem tóku gildi 1. júlí 2009, 4. gr. sem tók gildi 1. sept. 2009 og brbákv. IV sem tók gildi 16. júní 2009; komu til framkvæmda skv. fyrirmælum í 29. gr., sbr. og l. 97/2009 (tóku gildi 3. sept. 2009)). L. 162/2010 (tóku gildi 1. jan. 2011). L. 126/2011 (tóku gildi 30. sept. 2011). L. 86/2015 (tóku gildi 24. júlí 2015). L. 34/2020 (tóku gildi 19. maí 2020). L. 87/2024 (tóku gildi 11. júlí 2024 nema 6.–11. og 13. gr. sem tóku gildi 1. jan. 2026).

Ef í lögum þessum er getið um ráðherra eða ráðuneyti án þess að málefnasvið sé tilgreint sérstaklega eða til þess vísað, er átt við **forsætisráðherra** eða **forsætisráðuneyti** sem fer með lög þessi.

I. kafli. Skilgreiningar.

■ 1. gr.

□ Í lögum þessum merkir:

Eignarland: Landsvæði sem er háð einkaeignarrétti þannig að eigandi landsins fer með öll venjuleg eignarráð þess innan þeirra marka sem lög segja til um á hverjum tíma.

Þjóðlenda: Landsvæði utan eignarlanda þó að einstaklingar eða lögaðilar kunni að eiga þar takmörkuð eignarréttindi, [þ.m.t. ný landsvæði sem verða til utan eignarlanda og landsvæði þar sem einkaeignarréttur fellur niður].[1)]

Afréttur: Landsvæði utan byggðar sem að staðaldri hefur verið notað til sumarbeitar fyrir búfé.

[1)] *L. 87/2024, 1. gr.*

II. kafli. Þjóðlendur.

■ 2. gr.

□ Íslenska ríkið er eigandi lands og hvers konar landsréttinda og hlunninda í þjóðlendum sem ekki eru háð einkaeignarrétti.

□ . . . [1)]

[1)] *L. 126/2011, 269. gr.*

■ 3. gr.

□ Enginn má hafa afnot þjóðlendu fyrir sjálfan sig, þar með talið að reisa þar mannvirki, gera jarðrask, nýta hlunnindi, vatns- og jarðhitaréttindi, sbr. þó 5. gr., nema að fengnu leyfi skv. 2. eða 3. mgr. og að uppfylltum skilyrðum laga að öðru leyti.

□ [Leyfi ráðherra þarf til að nýta vatns- og jarðhitaréttindi [og vindorku][1)] innan þjóðlendu nema mælt sé fyrir um annað í lögum.][2)] [Þá þarf leyfi ráðherra fyrir hvers kyns aðgerðum og verkefnum sem miða að því að auka bindingu kolefnis eða draga úr losun kolefnis á svæði innan þjóðlendu sem skilgreint er fyrir slíka nýtingu lands í skipulagsáætlun hlutaðeigandi sveitarfélags.][3)] Ráðherra er jafnframt heimilt að leyfa nauðsynleg afnot af landi til hagnýtingar á þessum réttindum.

□ Til að nýta land og landsréttindi innan þjóðlendu að öðru leyti en greinir í 2. mgr. þarf leyfi hlutaðeigandi sveitarstjórnar. Sé nýting heimiluð til lengri tíma en eins árs þarf jafnframt samþykki [ráðherra].[4)] [Þó þarf samþykki ráðherra fyrir allri nýtingu náma og annarra jarðefna.][1)] Rísi ágreiningur um veitingu leyfa samkvæmt þessari málsgrein sker [ráðherra][4)] úr honum.

□ [Ráðherra][4)] er heimilt að ákvarða eða semja um endurgjald (leigu) fyrir nýtingu réttinda sem hann heimilar skv. 2. mgr. Með sama hætti er sveitarstjórn heimilt að fengnu samþykki [ráðherra][4)] að semja um endurgjald vegna afnota sem hún heimilar skv. 3. mgr. . . . [1)] [Sveitarstjórn skal árlega gera ráðherra grein fyrir tekjum af leyfum skv. 3. mgr., sbr. 5. mgr.][3)]

□ [Ráðherra][4)] skal árlega gefa Alþingi skýrslu um ráðstöfun lands og landsréttinda innan þjóðlendna og tekna af gjöldum fyrir slík réttindi. . . . [1)]

□ Heimildir skv. 2. og 3. mgr. taka ekki til réttinda sem eru háð einkaeignarrétti eða fengin öðrum með lögum. Leiði afnot til skerðingar á eignarréttindum sem aðrir eiga í þjóðlendunni getur viðkomandi krafist bóta úr hendi leyfishafa. Náist ekki samkomulag um greiðslu bóta skal skorið úr þeim ágreiningi samkvæmt lögum um framkvæmd eignarnáms.

□ [Þjóðlendur skulu undanþegnar öllum sköttum og gjöldum.][5)]

□ Frá og með gildistöku laga þessara er ekki unnt að öðlast eignarréttindi innan þjóðlendna fyrir nám eða hefð.

[1)] *L. 34/2020, 1. gr.* [2)] *L. 86/2015, 1. gr.* [3)] *L. 87/2024, 2. gr.* [4)] *L. 126/2011, 269. gr.* [5)] *L. 65/2000, 1. gr.*

■ 4. gr.

□ [Á vegum ráðherra skal starfa samstarfsnefnd um málefni þjóðlendna er í eiga sæti fulltrúi ráðherra, sem jafnframt er formaður nefndarinnar, fulltrúar þeirra ráðherra er fara með skipulagsmál, sveitarstjórnarmál, [ferðamál, málefni iðnaðar og málefni landbúnaðar, fulltrúi Vatnajökulsþjóðgarðs][1)] og tveir fulltrúar tilnefndir af Sambandi íslenskra sveitarfélaga.][2)] Fulltrúi [ráðherra][2)] er formaður nefndarinnar. Nefndin skal vera [ráðherra][2)] til aðstoðar við stjórn og ráðstöfun réttinda innan þjóðlendna. . . . [3)]

□ Heimilt er [ráðherra][2)] að setja í reglugerð[4)] nánari reglur um meðferð og nýtingu þjóðlendna samkvæmt lögum þessum, [þ.m.t. um [jafnræði, gagnsæi og umfang auglýsingaskyldu][1)] við úthlutun afnota af landi og hvers konar landsréttindum og hlunnindum í þjóðlendum, endurgjald fyrir slík tímabundin afnot og tímalengd þeirra nota, innlausn mannvirkja sem afnotum fylgja við lok leigutíma og önnur skilyrði fyrir afnotum].[3)]

[1)] *L. 87/2024, 3. gr.* [2)] *L. 126/2011, 269. gr.* [3)] *L. 34/2020, 2. gr.* [4)] *Rg. 630/2023.*

■ 5. gr.

□ Þeir sem hafa nýtt land innan þjóðlendu sem afrétt fyrir búfénað eða haft þar önnur hefðbundin not sem afréttareign fylgja skulu halda þeim rétti í samræmi við ákvæði laga þar um.

□ Sama gildir um önnur réttindi sem maður færir sönnur á að hann eigi.

III. kafli. [Málsmeðferð þjóðlendumála.][1)]

[1)] *L. 87/2024, 10. gr.*

■ 6.–17. gr. . . . [1)]

[1)] *L. 87/2024, 6. gr.*

■ 18. gr.

□ . . . [1)]

□ . . . [2)]

□ [Ráðherra skal hafa frumkvæði að því að þinglýsa eignarheimildum sem varða þjóðlendur.][3)] Ekki skal innheimta þinglýsingar- og stimpilgjöld af slíkum skjölum . . . [4)].

[1)] *L. 65/2000, 8. gr.* [2)] *L. 87/2024, 6. gr.* [3)] *L. 86/2015, 4. gr.* [4)] *L. 87/2024, 7. gr.*

■ 19. gr.

□ Sá sem ekki vill una úrskurði óbyggðanefndar skal höfða einkamál innan sex mánaða frá útgáfudegi þess Lögbirtingablaðs sem útdráttur úr úrskurði er birtur í . . . [1)]. Er þá unnt að leggja til úrlausnar dómstóla hverja þá kröfu sem gerð hefur verið fyrir nefndinni. [Jafnframt getur sá sem telur til eignarréttinda eða annarra réttinda á svæði sem úrskurður nefndarinnar lýtur að átt aðild að dómsmáli um úrskurðinn þrátt

fyrir að hafa ekki lýst kröfu fyrir nefndinni, að uppfylltum skilyrðum laga um meðferð einkamála um aðild að dómsmálum, enda verði það ekki metið honum til vanrækslu að hafa ekki gert kröfu fyrir nefndinni. Að sömu skilyrðum uppfylltum getur aðili að máli fyrir nefndinni, að ríkinu frátöldu, gert nýjar eða auknar kröfur fyrir dómi.][2)]

□ [Heimilt er að veita aðila gjafsókn í samræmi við reglur XX. kafla laga um meðferð einkamála. Þrátt fyrir skilyrði 126. gr. laga um meðferð einkamála er heimilt að veita aðila gjafsókn þegar úrlausn máls hefur:

a. verulega almenna þýðingu eða

b. varðar verulega miklu um hagsmuni umsækjanda og kostnaður af gæslu hagsmuna hans í málinu hefur fyrirsjáanlega mjög veruleg áhrif á efnahag hans.][3)]

[1)] *L. 87/2024, 8. gr.* [2)] *L. 34/2020, 6. gr.* [3)] *L. 7/2005, 4. gr.*

■ [**19. gr. a.**

□ Eftir að óbyggðanefnd hefur kveðið upp úrskurð á aðili máls rétt á því að mál sé tekið til meðferðar á ný ef úrskurður hefur byggst á ófullnægjandi eða röngum upplýsingum um málsatvik, sbr. 1. tölul. 1. mgr. 24. gr. stjórnsýslulaga, nr. 37/1993, en skilyrði 2. mgr. þeirrar greinar um tímafresti og samþykki annarra málsaðila gilda ekki um endurupptökuna. Sama rétt eiga aðrir sem telja til eignarréttinda eða annarra réttinda á svæðinu, þrátt fyrir að hafa ekki lýst kröfu fyrir nefndinni, enda verði þeim ekki metið til vanrækslu að hafa ekki gert kröfu áður. [Mál verður þó ekki tekið til meðferðar á ný ef þrjú ár eru liðin frá uppkvaðningu úrskurðar.][1)] Hafi verið höfðað einkamál vegna viðkomandi svæðis, sbr. 1. mgr. 19. gr., og dómur fallið fer þó um endurupptöku eftir ákvæðum laga um meðferð einkamála.][2)]

[1)] *L. 87/2024, 9. gr.* [2)] *L. 34/2020, 7. gr.*

IV. kafli. Ýmis ákvæði.

■ **20. gr.** . . . [1)]

[1)] *L. 87/2024, 11. gr.*

■ [**21. gr.** . . . [1)]][2)]

[1)] *L. 87/2024, 11. gr.* [2)] *L. 65/2000, 10. gr.*

■ [**22. gr.**][1)]

□ Lög þessi öðlast gildi 1. júlí 1998.

[1)] *L. 65/2000, 10. gr.*

[**Ákvæði til bráðabirgða.**

■ **I.** . . . [1)]][2)]

[1)] *L. 87/2024, 12. gr.* [2)] *L. 65/2000, 11. gr.*

■ [**II.** . . . [1)]][2)]

[1)] *L. 87/2024, 12. gr.* [2)] *L. 70/2009, brbákv. VII.*

■ [**III.**

□ Komi fram beiðni um endurupptöku máls skv. 19. gr. a eftir að óbyggðanefnd hefur lokið störfum skal henni beint til ráðherra sem skipar þá þrjá menn í óbyggðanefnd til að fara með beiðnina. Einn þeirra skal vera formaður og annar varaformaður samkvæmt ákvörðun ráðherra. Ekki skal þó skipa óbyggðanefnd til að fara með beiðni hafi einkamál verið höfðað vegna viðkomandi svæðis, sbr. 1. mgr. 19. gr., og dómur fallið, enda fer þá um endurupptöku eftir ákvæðum laga um meðferð einkamála.

□ Nefndarmenn skv. 1. mgr. skulu fullnægja skilyrðum til að gegna embætti héraðsdómara en þó er heimilt að víkja frá 70 ára aldurshámarki.

□ Hlutverk óbyggðanefndar skv. 1. mgr. skal vera að:

1. Kanna og skera úr um hvaða land telst til þjóðlendna og hver séu mörk þeirra og eignarlanda.

2. Skera úr um mörk þess hluta þjóðlendu sem nýttur er sem afréttur.

3. Úrskurða um eignarréttindi innan þjóðlendna.

□ Að fram kominni endurupptökubeiðni skal óbyggðanefnd gera þeim sem aðild áttu að viðkomandi máli viðvart og gefa þeim kost á að lýsa kröfum. Komi fram við meðferð endurupptekins máls að aðili sem kann að telja til eignarréttinda hafi ekki lýst kröfum skal nefndin hafa frumkvæði að því að kanna hvort hann falli frá tilkalli, en ella gefa honum kost á að gerast aðili máls.

□ Hlutaðeigandi ráðherra fer með fyrirsvar fyrir hönd ríkisins og stofnana á vegum þess vegna krafna um eignarréttindi innan þjóðlendna og við úrlausn um hvort land teljist til eignarlands eða þjóðlendu.

□ Mál sem er til umfjöllunar hjá óbyggðanefnd samkvæmt ákvæði þessu verður ekki borið undir dómstóla fyrr en eftir að nefndin hefur lokið umfjöllun sinni um það.

□ Óbyggðanefnd leitar sátta með aðilum nema telja verði að sáttatilraun verði árangurslaus.

□ Um form og efni úrskurða óbyggðanefndar sem fela í sér endanlegar lyktir máls fer eftir ákvæðum stjórnsýslulaga um úrskurði í kærumáli.

□ Kostnaður vegna starfa óbyggðanefndar samkvæmt ákvæði þessu greiðist úr ríkissjóði. Auk kostnaðar við rekstur nefndarinnar fellur hér undir nauðsynlegur kostnaður annarra en ríkisins vegna hagsmunagæslu fyrir nefndinni.

□ Óbyggðanefnd úrskurðar um kröfur aðila vegna kostnaðar skv. 2. málsl. 9. mgr. Við mat á því hvort um nauðsynlegan kostnað hafi verið að ræða er nefndinni heimilt að líta til þess hvort aðilar sem svipaðra hagsmuna eiga að gæta hafi sameinast um að nýta sér aðstoð sömu lögmanna og annarra sérfræðinga, enda rekist hagsmunir ekki á. Við mat á fjárhæð kostnaðar skal enn fremur litið til þess hvað telja má sanngjarnt og eðlilegt endurgjald fyrir hagsmunagæslu í viðkomandi máli.

□ Óbyggðanefnd er heimilt að gera aðila að bera málskostnað sinn og gagnaðila að nokkru eða öllu leyti telji hún málatilbúnað hans gefa tilefni til slíks.

□ Fullnægja má ákvæði í úrskurði óbyggðanefndar um málskostnað með aðför.

□ Birta skal úrskurði óbyggðanefndar fyrir þeim aðilum sem lýst hafa kröfum og þeim sem úrskurðað er að eigi réttindi á viðkomandi svæði. Útdráttur úr úrskurði skal birtur í Lögbirtingablaði ásamt uppdrætti.][1)]

[1)] *L. 87/2024, 13. gr.*